

Adabiyotlar

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений. 5-е изд., испр. и доп. –М.: «Аспект Пресс», 2010.
2. Абалакина М.А., Агеев В.С. Анатомия взаимопонимания. –М.: «Знание», 2000. –С. 64.
3. Jabborova Sh.G. O‘zbekiston Respublikasida bandlikni shakllantirishning gender xususiyatlari. 2012.
4. Обозов Н.Н. Межличностные отношения. –Л.:1979. –С. 36.
5. Франкл В. Человек в поисках смысла. –М.: «Прогресс», 1990. –С. 123.
6. Saidova F.N. Qadriyatlar tizimidagi shaxslararo idrokning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. // Oz.MU. Xabarlar. 2022.1/10.

REZYUME. Maqolada shaxslararo munosabatlarda o‘zaro ta’sir tasvirlangan. Shaxsning muloqot jarayonida bir-birini idrok etishi jamiyat va undagi turli odamlarning o‘ziga xos ichki ma’naviy dunyosini ifodalaydi. Olimlarning shaxslararo munosabatlardagi muammolarni talqini yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье описывается взаимодействие в межличностных отношениях. Восприятие человеком друг друга в процессе общения представляет собой уникальный внутренний духовный мир общества и разных людей в нем. Освещена трактовка учеными проблем межличностных отношений.

SUMMARY. The article describes interaction in interpersonal relationships. A person’s perception of each other in the process of communication represents the unique inner spiritual world of society and different people in it. The scientists’ interpretation of problems in interpersonal relations is highlighted.

STRESS HOLATLARINI ENGIB O‘TISHNING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK USUL VA VOSITALARI

T.G.Suleymanova – *psixologiya fanlari nomzodi, dotsent*

Andijon davlat universiteti

Tayanch so‘zlar: stress, auto-training, coping strategy, communication izhtimoiylashuv.

Ключевые слова: стресс, аутотренинг, копинг стратегия, коммуникация, социализация.

Key words: stress, auto-training, coping strategy, communication, socialization.

Stress vaziyatlarida insonning psixik holatini boshqarish borasida psixologiyada turli metodlar taklif etilgan. Inson o‘z xayotida stress va frustratsiya xolatlaridan xoli yashay olmaydi. Ijtimoiy hayot ko‘plab kutilmagan vaziyatlar axborotlar ta’siri ostida shaxsda stress xolatlarini shakllantirdi.

Xorij va rus olimlari tomonidan shaxsning hayot faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan stress holatlarini o‘rganish yuzasidan olib borilgan tadqiqot ishlarining ba’zilarida stress va undan chiqib keta olish jarayonida shaxsdagi optimizm-pessimizm kabi psixologik holatlarning ta’siri o‘rganilgan. M.E.Seligman, F.E.Vasilyuk, Yu.M.Zabrodin, M.S.Zamishlyayeva kabi tadqiqotchilar tomonidan ma’lum bir faoliyat jarayonida kutilmagan vaziyatlarga nisbatan shaxsning psixofiziologik faolligi va psixik zo‘riqlashining barqarorlik darajasi maxsus o‘rganib chiqilgan.

Bu borada, insonning stressli vaziyatlarni yengib o‘tish usul va vositalaridan foydalanishi, ruhiy va jismoniy sog‘lomlik holatlarini sog‘lomlashtirish uchun zarur [3]:

Metodlarning tanlanishi psixologdan har bir mijozga nisbatan individual yondoshuvni talab qiladi. Bir tomondan shaxsning individual psixologik xususiyatlari, ikkinchi tomondan esa stressga sabab bo‘lgan ijtimoiy vaziyat atroflicha o‘rganilishi zarur.

Aynan bir xil stressga sabab bo‘lgan omil turli insonlarda turlicha kechadi..

Ta’kidlash joiz-ki, ayrim insonlar ilmiy adabiyotlardan internet saytlaridan bu borada ma’lum bilimlarga ega bo‘lib, ularni amaliyotda foydalanishga harakat qiladilar. Albatta stressni engib o‘tishda insoning faollikka intilishi passivlik xolatidan ko‘ra ma’qul.

Biroq bu bilimlar tizimlashtirilmagan, psixologik xususiyatlari diagnostika qilinmagan xolda o‘tkaziladi.

Kimdir autogen mashqlar bilan shug‘ullanadi, kimdir meditatsiya mashqlarini bajaradi, musiqa terapiya yordamida stressni engishga harakat qiladiganlar ham oz emas.

Stressga qarshi metodlar quyidagicha tafsiflanadi [4]:

- Psixologik
- Fiziologik
- Bioximik
- Fizik
- Autotrening,
- Meditatsiya,
- Massaj,
- Akupunktura, (igna bilan davolash yoki terapiya)
- Jismoniy mashqlar
- Farmakoterapiya (vun.Pharmakon-doriva terapiya), dori terapiyasi - doridarmon bilan davolash.

Fitoterapiya - shifobaxsh o‘simliklar bilan davolash usulidan foydalanish yaxshi natijalarga olib keladi. maxsus dorilar shifobaxsh o‘tlar damlamalari asab faoliyatini tinchlantiradi, quvvatlantiradi.

Suv muolajalari (basseyi sauna hammom) bu muolajalar ham asab tolalarni tinchlantirib organizmdagi immunitetni mustahkamlaydi.

Stress holatlarini engishda fizik usullarni ko‘rib chiqamiz.

Hammom, sauna quyosh vannalari asab tizimiga insonning psixik va jismoniy sog‘lomligiga ma’lum bir darajada ijobiy ta’sir ko‘rsatadi [1]:

Aromaterapiya – turli hidlardan iborat bo‘lgan farmakologik vositalar: (valeriana, lavanda, rayxon, kiyik o‘ti va boshqalar). Aromaterapiya vositalarini qo‘llanilishida insondagi individual allergik reaksiyalarni albatta e’tiborga olish zarur.

Jismoniy mashqlar uzoq muddat shug‘ullanishda insonning yosh, jins va individual xususiyatlari, xavo xarorati yil fasli kabi omillarni inobatga olgan o‘tkazilishi maqsadga muvofiq. Masalan yoshda suzish, quyosh vannalari, velosiped yoki piyoda sayr qilish, organizmdagi gipodanimiya (kam harakatlilikni) pasaytiradi. insonning kayfiyatini ko‘taradi.

Jismoniy mashqlar bilan shug‘ullanish ongni yangi qo‘g‘ovchilarga nisbatan diqqatni jalb qiladi, muammoning dolzarbligi pasaytiradi. Jismoniy mashqlar va sport yurak qon tizimini ishini faollashtiradi, immun tizimi faoliyatini yaxshilaydi.

Tananing faol harakatda bo‘lishi ijobiy emotsiyalarning shakllanishiga kayfiyatning ko‘tarilishiga sog‘likni mustahkamlanishga yordam beradi.

Ta’kidlash joiz-ki, jismoniy mashqlar bilan shug‘ullanish stress holatlarini profilaktikasi va psixologik korreksiyasi bilan genetik jixatdan shartlangandir (stress qochish, kurashish) [3]:

Autotrening – organizmning ichki a’zolar faoliyati, harakat faoliyati buzilganda o‘z-o‘zini ishontirish va o‘z-o‘zini boshqarish orqali stress xolatindan beradigan psixoterapiya (ruhiv davolash) usuli.

Autotrening – bu aynan o‘zini anglash,o‘zini “Men”ini ikkilamchi ongdan birlamchi ongga ko‘chirilishi va birlamchi ong bilan birlamchi ong darajasida ishlash. Autotrening birlamchi ong darajasida ishlaydi, shuning uchun tanada turli o‘zgarishlar va xokazolar sodir bo‘ladi.

Autogen mashq biror texnik moslama (xotira, diqqat trenajyor va boshqa(lar) yoki kishining o‘z xohish-irodasi bilan amalga oshirilishi mumkin.

Bunda mijozni oyoq-qo‘larini bo‘sh qo‘yishga, hech narsani o‘ylamaslik harakat qilinadi. Bu usul boshqa

korreksion usullari bilan birga qo'shib olib borilganda yaxshi samara beradi.

Nemis shifokori I.Shuls o'zining tadqiqotlarida yoglar gimnastikasida mushaklarning bo'shashi (Relaksatsiya) organizmdagi emotsional tanglik holatini bartaraf etishini, markaziy nerv sistemasi funksional holati hamda ichki organlar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini aniqlagan [6]:

Amerikalik fiziolog olim E.Djeykobson tadqiqotlarida har bir emotsional qo'zg'oluvchanlikka ma'lum bir mushaklardagi taranglik xolati mos kelishini aniqlagan. Masalan "ovozi bo'g'ilib qoldi" "qoqqan qoziqday turdi" [5]:

Muallif ayni vaqtda buning aksi ham bo'lishi mumkinligini ta'kidladi: agar inson yuzida va tana harakatlarida ma'lum emotsional holatga xos bo'lgan tus bersa, ma'lum vaqt o'tgach o'sha emotsional holat shakllanadi.

Falsafiy ta'limotlar doirasida antik madaniyatda aqlga asoslanib hayot qurish g'oyasi rivojlangan buni amalga oshirish tamoyillaridan biri muntazam jismoniy mashqlar qilish hisoblangan.

Diogen Sinopskiyning ta'kidlashicha, "Ikki turdagi mashqlar mavjud-biri-ruh uchun boshqasi tana uchun... boshqalarsiz bittasi mukammal emas, kim ezgulikka intilsa ham ruhan ham tanan sog'lom va kuchli bo'lishi kerak" [1]:

Musobaqa vaqtida tashvishlanuvchi sport ishqibozlari kichik stressni boshdan kechiradilar va bu o'ziga xos stressli mashq qilish hisoblanadi. Kuchli stressning salbiy oqibatlarini bartaraf qilishning muhim omili sifatida faol mashq qilish "tezlik terapiyasi" metodi asosiga qurilgan. Mijozni qandaydir xavf-xatarni vaziyatni va "vahimali" holat yuzaga keladigan kulminatsion paytni xayolan tasavvur qilish hamda his etishga undaladi.

Kuchli stressda nafas qisib, gipoksiya boshlanganligi bois chuqur nafas olish va bo'shashish o'rgatiladi. Mashq qilish organizmni u bilan kurashishga o'rgatishga yordam beradi, bu stressli ta'sirlarga barqarorlikni oshiradi.

Muntazam mashq qilish faqat faoliyatga jismoniy, emotsional va intellektual hozirlikni oshirishga yordam berganligi uchungina foydali deyish noto'g'ri. Shaxslararo muloqot doirasida kommunikatsiya ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan mashqlarni qilish ham muhim ahamiyatga ega.

Autotrening jarayonida nutq orqali o'z-o'ziga ta'sir o'tkazishga yo'naltirilgan anglangan tarzda tanada ilqlikni his etish, mushaklar tarangligini pasaytirish organizmning turli qismlari faoliyatiga ta'sir [5]:

Autotrening insonning emotsional tanglik holatlarini keltirib chaqaruvchi faoliyat turlari bilan shug'ullanishi jarayonida kelib chiqish extimoli yuqoriligini ta'kidlanadi. Shu jumladan, bunday faoliyat turlariga pedagogik faoliyat ham kiritiladi. Pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish pedagogning turli stressogen vaziyatlarda (ota-onalar bilan munosabatlarida, o'smir va bolalar bilan munosabatlarda) yuzaga keladigan nizoli vaziyatlarda emotsional va irodaviy shaxs xususiyatlarini namoyon bo'lishini, o'z o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllanganlitgini talab qiladi. Bunday vaziyatlarda shaxsning kayfiyatini ko'tarish, psixologik salomatligini, organizmning ish faoliyatini samaradorligini saqlab qolishda autotrening mashqlaridan foydalanish mumkin.

Yunon faylasufi Sitseron "Insonning eng katta g'alabasi uning o'zini ustidan qilgan g'alabasidir" deb bejiz ta'kidlamagan. Autogen mashqlar aynan shu g'alabaga erishishning muhim usuli bo'lib, insondagi yashirin imkoniyatlarni quvvatni namoyon bo'lishiga yordam beradi.

Stress holatini engishning yana bir usullaridan biri koping strategiyalar usulidir [6]:

1. Koping strategiyalar bu stressli vaziyatlardan chiqish strategiyalari bo'lib A.Maslou tomonidan taklif qilingan bo'lib, u bunday strategiyalarni belgilaydigan atamani-koping (inglizcha cope - english.) taklif qildi

Koping strategiyalarining R.Lazarus va S.Folkman tadqiqotlarida koping strategiyasi ijtimoiy muhit qiyinchiliklarini yengish modellari deb hisoblashgan. 1966 yilda R.Lazarus o'zining "Psixologik stress va uni engish jarayoni" ("Psixologik stress va unga qarshi kurashish jarayoni") kitobida stressni va boshqa inqirozli vaziyatlarni bartaraf etishning strategiyalarini tasvirlab berdi. R.Lazarus va S.Folkman stressni engish xatti-harakatlarini quyidagicha ta'rifladilar: "Inson imkoniyatlaridan ortiqcha yoki xaddan tashqari yuqori deb baxolanadigan doimiy tashqi va / yoki ichki talablarga moslashishga qaratilgan doimiy ravishda o'zgaruvchan kognitiv va xulq-atvor ko'rinishlari". Olimlarning ta'kidlashicha, koping strategiya jarayoni doimo o'zgarib turadi, chunki shaxs va atrof-muxitning o'zaro ta'siri o'zgaruvchandir. Shaxs vaziyatni baholaydi va o'z imkoniyatlarining subyektiv bahosini u bilan taqqoslaydi.

Ushbu yondashuv shaxs imkoniyatlarini taqsimlashni nazarda tutadi; bu turli xil vaziyatlarda odamlar psixologik muvozanatni saqlashga muvaffaq bo'lishlari bilan bog'liq

Koping strategiyalarda – stressni yengish psixologik metodlari, bo'lib ular ikki guruhga ajratiladi [4]:

a) emotsional koping - stressli vaziyatlarga nisbatan emotsional reksiyamizni nazorat qilish imkonini beradi; muammo kopingi - stressli vaziyatda muammoni echishga. Muammoli vaziyatda inson muammoning nima uchun kelib chiqqanligiga emas, muammoga qanday tezkor va to'g'ri yechim topish kerakligiga ko'proq urg'u berishi lozim

2. Stressni kamaytirish metodi – ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va o'ziga nisbatan shaxsiy nazoratni kuchaytirish.

3. Stressga qarshi kurashish – kundalik faoliyatni reja asosida tashkil qilish va unga qat'iy amal qilish bilan bog'liq.

4. Stress menejment - stressni boshqarish metodi. Stressogen vaziyatda stress insonni emas, inson stressni boshqarishga intilishi lozim. Bunda stresslarni "Model-lashtirish" lozim, ya'ni – faoliyatni boshlashdan oldin stress holatini keltirishi ehtimol qilingan vaziyatlar bilan avvaldan tanishib chiqish bilan bog'liq.

Stressli vaziyatlarni yengib o'tishning turli usul va vositalari qo'llash jarayonida quyidagi tamoyillarga amal qilish tavsiya etiladi

Turli mazmundagi stressli vaziyatlarda hayotiy tajribadagi yoqimli his-tuyg'ular va tajribalar (dam olish, yoqimli voqea, shaxsiy yutuqlar) bilan bog'liq taasurotlar haqida o'ylash zarur

- Stressni keltirib chiqargan hodisaning o'zgartirish imkoniga ega bo'lmagan vaziyatda unga nisbatan subyektiv ahamiyatini munosabatini o'zgartirish

- Faol xatti-harakatlar stressni keltirib chiqaradigan kuchli his-tuyg'ularni va his-tuyg'ularni ahamiyatlilik darajasini pasaytiradi

- Dam olish – tabiat qo'ynida chiqish, uy hayvonlari parvarishi stressli vaziyatlarni og'rirlilik darajasini pasaytiradi, umumiy kuchlanishni va miya faoliyati to'liqlarining chastotasini oshiradi.

Ijobiy fikrlash - mehribonlik, sevgi, quvonch bilan bog'liq ijobiy his – tuyg'ular-sog'liq, boshqalarga keraklilik hissi stressli vaziyatlarni bartraf etishda katta ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar

1. Гринберг Дж. Управление стрессом / Дж. Гринберг. – СПб. [и др.]: «Питер: «Питер принт», 2002. –С. 495.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. –T.: 2002, 63-b.
3. Исмоилова Н.З. Талабаларда стрессга чиламлиликининг психологик тахлили. // «Замонавий таълим». 2016. №8.
4. Одинцова М. А. Психология стресса : учебник и практикум для вузов / М.А.Одинцова, Н.Л.Захарова. –Москва: «Юрайт», 2024. –С. 291.

5. Селье Г. Когда стресс не приносит горя. // Неизвестные силы в нас / Г.Селье. – М.: 1992. – С. 103–158.

6. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции: Учеб. пособие / Ю.В. Щербатых. – СПб. [и др.]: –Питер, «Питер принт», 2006. –С. 255.

7. Шульц Л. Стресс. –Мариуполь: 2008. –С. 82.

REZYUME. Maqolada stressli kasalliklarni bartaraf etishning ijtimoiy-psixologik usullari va vositalarining tasnifi keltirilgan, stress buzilishlari bizning hayotimizning bir qismidir va insonning turli vaziyatlarda o'zini tuta bilish qobiliyati unga sotsializatsiya jarayonida psixologik barqarorlikni saqlashga imkon beradi.

РЕЗЮМЕ. В статье приведена классификация социально-психологических методов и средств устранения стрессовых расстройств. Стрессовые расстройства - это часть нашей жизни, и способность человека контролировать себя в различных ситуациях позволяет сохранять психологическое рухий в процессе социализации.

SUMMARY. The article presents a classification of socio-psychological methods and means of eliminating stress disorders, stress disorders are a part of our life, and the ability of a person to control himself in different situations allows him to maintain psychological stability in the process of socialization.

TALABALARDA XULQ OG'ISHINI DIAGNOSTIKA QILISH VA KORREKTSIYALASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Z.Turumbetova – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

Berdaq nomidagi Qoraqalpog' davlat universiteti

Tayanch so'zlar: axloq, og'ishgan xulq, anomal, prevensiya, intervensiya.

Ключевые слова: этика, девиантное поведение, аномальное, превенция, интервенция.

Key words: ethics, deviant behavior, abnormal, prevention, intervention.

Kirish. Mustaqil O'zbekistonning kelajagi har tomonlama yetuk, intellektual salohiyati baland avlodni tarbiyalash bilan uzviy bog'liq jihatlari tahlil qilinadi. Maqolada O'zbekiston uchun ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, uni zamon talablari darajasiga ko'tarish asosiy maqsad qilib olindi. Ana shunday dolzarb vazifani amalga oshirishda inson psixologiyasi, uning psixologik xususiyatlari va xulq-atvorini o'rganish va undan barkamol avlodni tarbiyalash maqsadida foydalanish kabi masalalar alohida ahamiyat kasb etishi haqida fikr bildiradi.

Psixologiya inson ruhiyatini organuvchi nazariy fan bo'lib qolmay, balki hozirgi kunda turli xil sohalarida keng qo'llanilishi mumkin bo'lgan amaliy fan hamdir. Insonni har tomonlama o'rganish, y'ani odamlar o'rtasidagi individual farqlarni aniqlash ta'lim-tarbiya va mehnat faoliyati samaradorligini belgilaydi. Inson axloqi to'g'risidagi ilmiy tasavvurlar dastlab XX asrning boshlarida bixevioristlar tomonidan psixologiya fanining predmeti deb talqin qilingan vaqtdan boshlab, ayniqsa, shiddatli rivojlanish tusini oldi [2]. «Axloq» tushunchasining barcha ko'rib chiqilgan tavsifnomalari uning shaxsning faoliyat jarayonlaridagi turli ko'rinishlarida ham to'la ma'noda farqlana oladi. Biz pedagogika va psixologiya mutaxasislari tomonidan amalga oshiriladigan jarayonlar asosan «Og'ishgan xulq» tushunchasi bilan bog'liq bo'lgan jarayondir. Biz uchun muhim bo'lgan «shaxsning og'ishgan xulqi» tushunchasini ta'riflashga o'tishdan oldin biz psixologik va pedagogik jarayonlarni ham amaliy faoliyatda o'rganishimiz lozim. Ayrim mutaxasislar tomonidan va pedagogik, psixologik fanlarda quyudagi ko'rinishlari tavsiflangan:

Adabiyotlar sharhi. Mutaxasislarmizdan J.Godfruaning e'tirozi har bir aytilayotgan fikr o'zini mantiqiy va asosli fikrlariga dalillariga ega bo'lishi kerak yani biz «Qanday axloqni me'yoriy deb hisoblash mumkin» degan savol inson axloqini, shu jumladan, og'ishgan xulqni tushuntirish uchun markaziy asos sifatida etirof etdi. Ammo taniqli mutaxasislarimiz ham «Anomal» axloq tushunchasining ma'nosiga qat'iy ta'rif berish murakkab, ular orasidagi chegara esa o'ta noaniq haqiqatlarga asoslanadi degan xulosa kelishdi [3].

Shunga qaramay, bugungi kunda ilmda va kundalik turmush faoliyatimizda ushbu tushunchalar birgalikda foydalaniladi. Bunda normal axloq atamasi ostida, qoidadagidek, og'riqli va taqiqlangan xatti xarakterlar bilan bog'liq bo'lmagan, shu bilan birgalikda, ko'pchilik odamlar uchun xarakterli bo'lgan me'yoriy-ma'qullangan axloq tushuniladi.

Shu o'rinda biz avvallo meyor tushunchasiga o'z tarifi-fimizni keltirib o'tsak, mavjud jamiyatdagi vaziyat bizni

me'yor tushuncha va tarifini tavsifini keltirishimizda bir muncha qarshiliklarga uchraymiz. «Me'yoriy» deb qat'iy mazmunda ushbu soxa yoki bir fanda ayni vaqtda qabul qilingan me'yor va mezonlarga muvofiq keluvchi barcha narsa hisoblanadi. Me'yorlarni qattiy belgilash va olish usullarini ko'pincha mezon deb ataymiz. Tushunchalarni izohlashning turli ko'rinishlarini muhim belgilarini ajratib o'tadi [1]. Shaxsning og'ishgan xulqining shunday maxsus xususiyatlarini ajratish maqsadga muvofiq, u bizga bu xulqni boshqa fenomenlardan farqlashda, shuningdek, aniq bir odamda uning mavjudligi hamda dinamikasini aniqlash zarurati sifatida yordam berishi kerak.

Bola shaxsidagi deviant va deviatziya tushunchalari axloqni me'yoriy ortiq yoki me'yordan ko'p og'ishgan axloqiy xususiyat sifatida aniqlaganda quyudagilarni esda saqlash kerakki, har bir ijtimoiy me'yorlar o'zgarishi va takrorlanmas bolishini. Bu, o'z navbatida, biz pedagog va psixologlardan boy tajribani talab qiladi. Shubhasiz, deviant axloq - bu har qanday me'yorlarni emas, balki ushbu jamiyat uchun va ayni shu vaqtda birmuncha muqim bo'lgan ijtimoiy me'yorlarnigina buzilishi bilan tavsiflanadigan hodisadir.

Shaxsning va deviant hatti xarakati va axloqiy ko'rinishlari, uning namoyon bo'lishidagi muhim jarayonlarni boshqa bir odamlar tomonidan ijobiy yoki salbiy baholanishini ko'rishimiz mumkin. Salbiy yoki ijobiy baho jamoatchilikning turli muhokamalari yoki ijtimoiy cheklovlariga, shu jumladan, jinoiy yoki aksincha ma'muriy jazo shakli ko'rinishida namoyon bo'lishi mumkin. Dastavval, sanktsiyalar istalmagan axloqning oldini olish vazifasini bajaradi.

Tarbiyasi «qiyin»lik va u bilan bog'liq deviant xulqining vujudga kelish jarayoni: madaniy (M.Mid, E.Fromm), iqtisodiy (G.Kayzer, B.Xolist, G.Shnyder), ijtimoiy (S.D.Arzumanyan, N.P.Dubinin, V.N.Kudryavtsev), salomatlik (M.I.Buyanov, P.B.Gannushkin, A.I.Zaharov, I.I.Kovalev, Z.F.Kamaletdinova, A.E.Lichko), ijtimoiy-psixologik (M.A.Alemaskin, S.A.Belicheva, L.I.Bojovich, G.G.Bochkareva, A.I.Dolgova, YA.L.Kolominskiy, V.M.Karimova, M.N.Ovchinnikova, E.G'.G'oziyev), pedagogik (A.S.Belkin, N.N.Vertsinskaya, L.S.Vigotskiy) kabi keng qamrovli tasirlar oqibati ekanligi aniqlangan. Shuningdek, N.Komilovani «Xulqi og'ishgan bolalar psixologiyasi» nomli o'quv qo'llanmasida bolalarning og'ishgan xulqi psixologiyasining dolzarb masalalari: ushbu ko'rinishning fenomenologiyasi, turlarning tasnifi, de-